

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

23

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • יום רביעי לסדר כי תבוא - אלו תשע"א

הזה, מה היא כל הבריאה ומה עם החיים שלי, בשביל מה אני חי, כך מתוך שלא היה שקוע בתאוות העולם הזה התחיל לחשוב מחשבות רציניות והתעניין מה זה יהדות עד שחזר בתשובה, זהו כוח שבירת התאוה הגשמית שמטהר את הנפש.

נחזור לעניין ימי האלול, מה היא עיקר קרבת אלוקים? מהו יום ראש השנה? הנה אמרו חז"ל (ר"ה טז, א) "אמרו לפני בראש השנה מלכויות כדי שתמליכוני עליכם", בראש השנה צריכים לומר עשרה פסוקים של מלכויות כדי להמליך את הקב"ה, והדברים טעונים ביאור, שהרי בלאו הכי הקב"ה הוא מלך העולם, וכי הוא צריך להמלכתנו? ועוד צריך להבין מה שאנו מברכים תמיד ברוך אתה השם אלוקינו מלך העולם, וצריך ביאור מה ההבדל בין השם שהוא אדון הכל למלך העולם, וכן במה שאנו אומרים אין כאלוקינו אין כאדונינו אין כמלכנו, מבואר שיש אדון ויש מלך, וצריך ביאור בזה, וכי יש חילוק בין מלך לאדון?

והביאור הוא כי אדון ועבד הם תלויים זה בזה, מי שאין לו עבד אינו נקרא אדון, ורק מי שיש לו עבד נקרא אדון, והאדון צריך את העבד כמו שהעבד צריך את האדון, כי האדון דואג לעצמו וצריך את העבד שיעזור לו וישמש אותו, והעבד גם הוא צריך את האדון ומוכרח לשמש אותו כדי שיתן לו לאכול ולא יענישו, אך עבודת העבד אינה מאהבת האדון אלא על מנת לקבל פרס, כי הוא יודע שאם לא יעבוד לא יקבל מזונות, והאדון יכול להעניש אותו ולהכות אותו, זהו עניין עבד ואדון.

אבל מלך עיקר דאגתו אינה לעצמו כי אם לטובת המדינה, שכל העם סומכים עליו להנהיג אותם, ויש להם אמון מלא בו, והוא דואג לטובתו של כל אחד ואחד שירגיש בטוב ויהיה לו די מחסורו, ויש גם בימינו שבטים באפריקה שיש להם מלך שמקובל על כל הציבור, וכולם יודעים שהוא דואג לטובתו של כל אחד ואחד, ואפילו אם הוא מעניש את מישהו, אף אחד לא בא אליו בטענות, כי כולם יודעים שהוא צודק, והעונש הוא עם חשבונות מדויקים כאלה בשיקול הדעת, והמלך בעצמו מצטער במה שצריך להעניש ועושה זאת בליט ברירה, כך המלך אהוב על כל העם ואהוב את העם.

והנה למלך יש עבדים ויש את כל העם, כמו במגילת אסתר (ג, ב) "עבדי המלך אשר בשער המלך", ויש גם (שם א, ה) "העם הנמצאים בשושן", מי יותר חשובים, עבדי המלך או העם? בוודאי עבדי המלך שזוכים לשרת ולשמש את המלך, והם נמצאים תמיד עם המלך וקרובים אליו, והם גם חלק מהעם שהמלך אוהב אותם ורוצה את טובתם, והעבדות הזאת היא עבודת מכובדת מאד שזוכים לשמש את המלך, לא כמו עבד שעובד את האדון מתוך ההכרח, אלא עבד המלך שמח לשמש את מלכו האהוב, ולהיות קרוב אליו.

וכאשר אנחנו אומרים ברוך אתה השם אלוקינו מלך העולם, הכוונה בזה שהקב"ה מלבד שהוא אדון הכל הרי הוא גם מלך שדואג לטובת העם, ויש דרגה יותר גבוהה מהעם מי שזוכה להיות עבד המלך, וכמו שנאמר על משה רבינו (יהושע א, ב) "משה עבדי מת", וכן כתוב על דוד המלך (ש"ב ג, יח) "דוד עבדי", ועל אברהם אבינו (בראשית כו, יד) "אברהם עבדי", שהם זכו לדרגה ולתואר של עבדי המלך.

וכך הוא גם עניין תפילת מלכויות בראש השנה, להרגיש שאנחנו עבדי המלך, שאז העבודה היא מאהבה ולא מיראה, כי המלך אוהב את נתיניו ודואג להם ולא לעצמו, ועוד יותר ממלך רגיל שדואג לפרנסה ולצרכי העם, הקב"ה שהוא מלך העולם הוא ית' נותן את כל החיים, ומלבד מה שהוא נותן גם מזון ומכלכל חיים בחסד, הרי הוא גם נותן את החיים ומנשים את האדם בכל רגע ורגע, וכמו שאמרו כל הנשמה תהלל קה - על כל נשימה ונשימה תהלל קה, ותפילת מלכויות בראש השנה היא להגיע להרגשה כזאת של מלכות.

לכן עיקר הבקשות בתפילות ראש השנה הם על מלכות שמים, שכולם יהיו משועבדים למלכות שמים, וכפי שאנו מבקשים במונה עשרה "ובכן תן פחד השם אלוקינו על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת ויראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים", כי אם יש מדינה ויש בה כאלה שמורדים במלך, זה מפריע למלך וחוסר בכבוד המלך, והעם שאוהבים את

אנחנו עומדים בחודש אלול שהוא זמן ההכנה לראש השנה, וכתוב בספרים שהימים מסוגלים להתעלות ברוחניות ולהתקרבות להקב"ה, והביאו על זה רמז מן הפסוק (שיר השירים ו, ג) "אני לדודי ודודי ליי" שהם ראשי תיבות אלול. מה היא ההתקרבות?

ההתקרבות היא שהלב מרגיש את האמונה על כל צעד ושעל, שהקב"ה מחייה אותי ודואג לי, וכן הוא ית' מעניש אותי, וכל מה שקורה זה מן השמים עם מטרה לטובתי, הקב"ה מולך אותי ומדריך אותי ומתן אותי ורוצה את טובתי, ומעשה שהיה באדם גדול שנפטר בגיל לא מבוגר כל כך, ובתקופה האחרונה לחייו סבל יסורים איומים, ואמר שהוא מרגיש קרבת אלוקים יותר ממה שהרגיש קודם, והיינו שהאמונה ברורה ובהירה אצלו הרבה יותר ממה שהיה פעם כשהיה בריא.

ועל פי זה נראה לפרש מה שאמרו חז"ל (סוטה ה, א) על הפסוק "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח", היינו שהקב"ה משרה שכונתו אצל מי שהוא דכא ושפל רוח, ואמרו שם שני פירושים על זה, מה נקרא ואת דכא, פירוש אחד 'איתי דכא', ועוד פירוש 'אני את דכא', ופירוש"י שם, "איתי דכא - אני מגביהו עד ששוכן אצלי והיינו אשכון את דכא. אני את דכא - אני מרכין שכונתי אצלו".

ונראה כי שני הפירושים הם דרגות של קרבת אלוקים, אלא שהפירוש הראשון 'איתי דכא' היינו שהוא מתרומם ומתרום ומקבל השגות גבוהות עד שהוא איתי - עם הקב"ה, והפירוש השני 'אני את דכא' היינו שהוא נשאר במצב שלו ואינו מתרומם, אבל מתוך המצב שלו והמדרגה שלו הוא מרגיש שהקב"ה איתו, מולך ומנהיג אותו בכל רגע, כמו שסיפרו אנשים שניצלו מן השואה האיומה שהרגישו כל הזמן כאילו שמן השמים מולכים אותם, ולא היו להם כוחות מעצמם רק מן השמים נתנו להם את הכוחות, וכל מה שהיו בורחים ורצים הרגישו שעוזרים להם בזה מן השמים.

מה זה דכא? הנה יש עוד פסוק בנביאים (ישעיה נג, י) "והשם חפץ דכאו החלי", ודרשו חז"ל על זה בברכות (ה, א) "כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורים שנאמר והשם חפץ דכאו החלי", והיינו כי אדם שהקב"ה מדכאו אותו ועושה אותו לחולה, זהו סימן שהקב"ה חפץ בו ונותן לו את היסורים כדי לקרב אותו, שירגיש קרבת אלוקים מתוך היסורים ועל ידי זה יהיה יותר מאושר, וכמו שאמרו חז"ל (גיטין לו, ב) כי הצדיקים שמחים ביסורים, והיינו שהיסורים מוסיפים ונותנים להם שמחה, כי הם יודעים את האמונה שהיסורים הם רפואה לאדם.

ועל ידי שהם שמחים ביסורים, ויודעים שהיסורים הם המרפאים אותם, כבר אינם מרגישים כלל את הכאב של היסורים, כמו שידוע שאם יש לאדם איזה שמחה גדולה מאד, או שהוא שקוע ומרוכז באיזה דבר, איננו מרגיש כלל את הכאב, וידוע מגדולי ישראל שעשו ניתוחים בלי הרדמות, והיו שקועים בלימודם ולא הרגישו כלל את הכאב, וכן היו מגדולי החסידים שחיברו ניגונים של דבקות בשעת הניתוח ולא הרגישו את הכאבים, כי היו שקועים בתורה ובדבקות שזה כל כך מרתק עד שלא מרגישים את הכאב, לכן גם הצדיקים מרוב השמחה שהם שמחים ביסורים המרפאים אותם, אינם מרגישים כלל את הכאב.

אבל כתוב שם בגמרא תנאי לזה, אימתי אמרו כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורים, "ייכול אפילו לא קיבלם מאהבה? תלמוד לומר אם תשים אשם נפשו מה אשם לדעת אף יסורים לדעת", והיינו כי רק מי שמקבל את היסורים מאהבה זהו סימן שהקב"ה חפץ בו ורוצה שיתקרב, אבל אם זה לא מאהבה היסורים הם רק סימן שיש לו חטא וצריך תיקון ביסורים המממרים, כי על ידי היסורים מקבלים השקפה אחרת לבזות את הנאות העולם הזה, כך טבע האדם שעל ידי היסורים ושבירת התאוה הגשמית הוא מזלזל בהנאות העולם הזה.

וידוע שהיו בעלי תשובה רחוקים משמירת תורה ומצוות, שמתוך יסורים ושבירת התאוה הגשמית התחילו לחשוב על מצבם עד שחזרו בתשובה, והיה אדם אחד שהיה צריך לעשות דיאטה ומפני בריאותו היה אסור לו לאכול הרבה, ומתוך שהתחיל בזה ושהתרגל בשבירת התאוה הגשמית התחיל לחשוב מחשבות רציניות של אמונה, מה איתי ומה אני עושה בעולם

המלך, כולם רוצים את כבודו, ומבקשים שכל בני המדינה יכבדו את המלך ולא ימרדו בו, זהו עניין אמרו לפני מלכויות בראש השנה.

ובאמת כתוב שבראש השנה אין לבקש בקשות פרטיות על עצמו, וכן בקשת סליחה ומחילה מזכירים רק באבינו מלכנו ולא בתוך התפילה, וכל הבקשות בשמונה עשרה הם על מלכות שמים והתגלות כבודו ית', אבל כבר אמר הגר"ס כי אנו בדורנו לא שייכים למדרגה הזאת, וכי אדם אינו דואג לעצמו? האם אכפת לו רק מכבוד שמים? וכי לא אכפת לו מפרנסה ובריאות? הרי כל אחד אכפת לו והוא רוצה גם את צרכי עצמו, ואם יעמוד ויבקש רק על כבוד שמים זהו שקר ואינו אמת, לכן מותר לנו לבקש באבינו מלכנו על פרנסה ועל חיים טובים, כי בוודאי אנו רוצים גם את הפרנסה.

ומעשה שהיה באיזה מקום, שהגיע לשם אחד וראה כי כשאומרים אבינו מלכנו החזירנו בתשובה שלמה לפניך הם מבקשים בכונה ובהתרגשות גדולה מאד, ואחר כך כשהגיעו לאבינו מלכנו כתבנו בספר פרנסה וכלכלה לא התרגשו כלל, והתפלל מאד מזה שהם דואגים על תשובה ורוצים רוחניות יותר מגשמיות, עד שבא אדם פיקח והעמיד אותו על טעותו, כי על תשובה הם מבקשים בכונה גדולה מפני שהם יודעים שיש להם על מה לחזור בתשובה, אבל על פרנסה הם לא דואגים ובטוחים שיהיה להם פרנסה כמו בשנה שעברה, אך מי שהוא בעל אמונה יודע שגם על פרנסה ובריאות צריך לפחד, כי הכל בידי שמים ומי יודע מה יהיה, לכן צריך לבקש גם על זה.

ברם יש עצה אחת כיצד לבקש, וכפי ששמעתי פעם כי רבנית גדולה שהייתה באמריקה כתבה מכתב לבניה כאן בארץ, שבראש השנה יבקשו בתפילתם בעיקר על כלל ישראל, הנה זה לא כל כך קשה לבקש שיהיה טוב לכולם ולא רק לו, ובהרבה מקומות מזכירים בלשון רבים כגון 'כתבנו בספר פרנסה וכלכלה', וצריך לחשוב על הכלל שלכולם יהיה פרנסה וכלכלה ולא רק על הפרט, וכשאדם מבקש על הכלל, ממילא יהיה גם לו, שהוא ביחד עם כולם.

ועבודת המלכויות בראש השנה היא חיזוק האמונה, שיש לנו מלך שדואג רק לטובתנו, וכל הכתיבה והחתימה בראש השנה היא לטובתנו, לכן ישראל שמחים בדין ומבקשים ומסתפרים בערב ראש השנה, כי אפילו אם יהיה משהו שאנחנו לא מרוצים מזה בוודאי זה לטובה, והטובה היא החיים האמיתיים של חיי נצח, וכבר כתב כן הר"ן (ר"ה טז, ב) שכל הכתיבה והחתימה על חיי העולם הזה איננה בשביל העולם הזה אלא בשביל חיי הנצח, ויכול להיות אדם שהוא רשע בדניו ונפסק עליו מיתה או יסורים, אך זה לטובתו כדי שיחזור בתשובה ויזכה לחיי נצח.

וכעין זה שמעתי בשם הגר"א והרמח"ל (מאמר החכמה) שביארו מה שאנו מבקשים בראש השנה 'זכרנו לחיים', ופעם אחרת מבקשים 'זכות לחיים טובים', וצריך ביאור מה הם חיים ומה הם חיים טובים.

וביאור זה כי הבקשה על חיים היא על חיי נצח, שיהיו לנו כל האפשרויות לזכות לחיי נצח, כי לפעמים יש לאדם נסיונות שאינו יכול לעמוד בהם, ועל זה אמר דוד המלך (תהלים קלט, כד) 'וראה אם דרך עוצב בי ונחני בדרך עולם', שאם הוא בדרך לא טובה עדיף שהקב"ה ייקחנו מן העולם, וכמו שפירש"י אצל חנוך (בראשית ה, כד) כי צדיק היה וקל להרשע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו, כי חיי הנצח עדיפים מחיי העולם הזה, ועל זה אנו מבקשים זכרנו לחיים לזכות לחיי הנצח.

ואחר כך מבקשים גם על 'חיים טובים', והיינו בקשה על חיי העולם הזה לצורך העולם הבא, שזוכה לאריכות ימים וחיים טובים בעולם הזה, כדי שנוכל להרוויח בהם עוד חיי נצח ועוד עולם הבא, כי יש הרבה דרגות בעולם הבא, ואנחנו רוצים לזכות ליותר תענוגי העולם הבא, על ידי החיים הטובים בעולם הזה, אבל קודם מבקשים על 'חיים' דהיינו חיי הנצח, ורק אחר כך מוסיפים עוד בקשה שזוכה לחיים טובים בעולם הזה, שלא יהיו לנו הפרעות לעשות עוד מעשים טובים, ונאכל פירותיהן בעולם הזה, בשביל להשתמש בהם לעוד עולם הבא ועוד ריבוי כבוד שמים, זהו העניין של 'חיים טובים'.

ומראש חודש אלול זהו זמן ההכנה, שאז משה רבינו עלה למרום לקבל לוחות שניות, ובחיי אדם (ח"ב כלל קל"ח) הביא מתנא דבי אליהו כי 'ישראל היו נוהגים כל אותם הימים צום ותענית ויום אחרון שבכולם דהיינו בעשרה בתשרי גזרו תענית ולנו בתענית, ולפיכך נקבע אותו יום דהיינו יום הכיפורים לכפרה לעולם ולפי שהיו ימים אלו ימי רצון מאד, לכן בכל שנה ושנה מתעורר עוד הרחמים למעלה והם ימי רצון', והיינו מפני שהיו צריכים הרבה רחמים כדי לזכות להתרומם למדרגה שהיו ראויים ללוחות השניות, שהלוחות השפיעו השפעה של תורה, השפעה של קדושה ושל חירות מיצר הרע, ועכשיו בחודש אלול זה הזמן להתעורר ולהתחזק, למרות שבגמרא לא כתוב שום דבר שצריכים לעשות באלול, במשך הדורות הוסיפו מנהגים כמו תקיעת שופר, ואמירת מזמור לדוד השם אורי וישעי לאחר התפילה, וכל זה בשביל להתעורר ולזכור שאנחנו צריכים עכשיו להוסיף זכויות, ולעסוק בחיזוק האמונה כדי להגיע לשלמות.

מהו עיקר שלמות האדם, מהו הגרוע ביותר ומה הטוב ביותר? הנה ידוע שיש שלוש עבירות שעליהם אמרו יי"ה ואל יעבור, והם עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ועוד אמרו (ב"מ נט, א) על הלבנת פנים "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים", וצריך ביאור מדוע צריך להפיל עצמו לתוך כבשן האש ולא להלבין פנים, וכי זוהי עבירה משלושת העבירות שעליהם אמרו יי"ה ואל יעבור?

והיום ראיתי בשערי תשובה לרבינו יונה (ג, קלט) שביאר בזה כי הלבנת פנים היא אבק הרציחה "כי פניו יחווירו ונס מראה האודם ודומה אל הרציחה", והביא שכן אמרו בב"מ שם "דאזיל סומקא ואתי חיוורא". ועוד כתב שם כי באמת צער ההלבנה מר ממוות, וידוע שהיו אנשים שאיבדו עצמם לדעת מחמת בושה, ולכן אמרו שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, כמו שאמרו ברוצח יי"ה ואל יעבור.

ועוד הוסיף רבינו יונה שם (אות קמ"א) כי אמרו חז"ל שהמלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא, והיינו שזה חמור יותר מן הרציחה, כי הרוצח יש לו חלק לעולם הבא, ואילו המלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא, וצריך ביאור במה זה חמור יותר מרציחה? וביאר רבינו יונה שם "כי המלבין פני חברו איננו מכיר גודל חטאו, ואין נפשו מרה לו על עונו כמו הרוצח, על כן הוא רחוק מן התשובה", עכ"ל.

והיינו כי הרוצח מכיר בחטאו, ורוח שטות היא שהתגברה עליו שלא שלט בעצמו, ובסוף הוא מתחרט ומצטער מדוע הרגתי, וכמו שכתוב אצל אחשוורוש וחמתו בערה בו, והרג את ושת, ומיד אחר כך כתוב זכר את ושת וכו', והיינו מפני שהרוצח מצטער ומתחרט ואכפת לו על מה שהרג, וכיון שהוא מתחרט זוהי תשובה וכבר יש לו חלק לעולם הבא, אבל מי שמלבין פני חברו עושה זאת בקור רוח, ואינו מתחרט אלא שמח במה שהצליח לפגוע בו, וקשה מאד להתחרט על זה, והמידה הרעה הזאת היא פגם בנפש, והוא נשאר עם האופי והמציאות הזאת, לכן אין לו חלק לעולם הבא, כי הגיהנום לא יספיק לתקן את מידותיו הרעות.

ובאמת מידות רעות נשארות בנפש גם לאחר המיתה, וכמו שהוכיח מו"ר הגה"צ רמ"א דסלר זצ"ל מדברי הגמרא בגיטין (נו, ב) שמסופר שם כי אונקלוס ביקש להתגייר, ורצה לדעת אם כדאי לו להתגייר, שהרי הוא יכול להיות מחסידי אומות העולם ולקיים שבע מצוות בני נח ויהיה צדיק, ומה ירויח אם יתגייר? והעלה בכשפים את בלעם וטיטוס ואת יש"ו הנוצרי, ושאל אותם מי חשוב בעולם הבא, אמרו לו ישראל, ושאל אותם האם להתגייר, ובלעם וטיטוס אמרו לו שלא יתגייר אלא יעשה צרות לישראל, ואמר הגר"א דסלר כי רואים מכאן שהגיהנום לא משנה את הטבע, ובלעם וטיטוס שהיו בעלי מידות רעות בטבעם, לא השתנו בגיהנום, ונשארה בהם שנאת ישראל גם לאחר מותם, אבל כששאל את יש"ו הנוצרי האם להתגייר, אמר לו להתגייר ולעשות טובות לישראל, מפני שהיה יהודי, והיו לו מידות טובות ואהבת הבריות.

וצריכים לדעת שאם יש את המידה של מלבין פני חברו ברבים, שהמידות הרעות קיימות בטבע, זה גרוע מאד, ולא שייך שיהיה לו חלק לעולם הבא, כי הגיהנום הוא עולמי, ואינו מתקן את המידות הרעות, לכן באלול בקעלם היה מודעה באלול להתחזק באהבת הבריות, להוסיף אהבת הבריות ומעשים טובים, לחזק יותר את הרגש הזה של אהבת הבריות, זוהי התשובה, בנוסף למלכויות שהם חיזוק האמונה, העבודה למעשה היא לחזק את המידות הטובות בלב.

יש דבר שנוגע למעשה לכל אחד מבני הישיבה, הנה בישיבה מוציאים ספרים, מהארונות להשתמש בהם, וצריכים להחזיר את הספרים למקומם, ולפעמים מוציאים ספר מהארון ולא מחזירים אותו, והציבור גדול ברוח השם, ובמשך הזמן מונחים ערימות של ספרים, ויש כמה מתנדבים שעושים עבודה קשה מאד לסדר את כל הספרים, ובאמת צריכים לדעת כי זוהי זכות של זיכוי הרבים, תורה עם חסד ביחד, כי מי שצריך ספר ואין לו את הספר שמתגלגל באיזה מקום באולם, הרי זה זמן של תורה וגם חסד שהספר יהיה מונח בארון, וכיון שרק כמה יחידים עוסקים בזה זה לוקח הרבה זמן וקשה להם מאד, אבל אם יהיו רבים שיעשו את החסד כל אחד חמש דקות, אזי בתוך כמה רגעים הכל יהיה מסודר ומונח במקום, זוהי עבודה קלה מאד עם חיזוק אהבת חסד!

כל המבקשים ורוצים להתחזק, עליהם אמרו הבא ליטרה מסייעים אותו, וזוכה לסייעתא דשמיא!

לעילוי נשמת מרן גאון ישראל
רבינו יוסף שלמה כהנמן זצוק"ל
נלב"ע כ' אלול תשכ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.